

Fóti Péter: A gyermekjogok, a decentralizáció és a HÍVATLANUL

január 28, 2014

Először megjelent:

„...Nem lehet beszélni a gyerekek jogairól, ha nem beszélünk a szülők jogairól és hatalmáról a gyerekek felett, ha nem beszélünk az iskola hatalmáról a tanárok felett, stb. stb. Értelmetlen a gyermekjogokról beszélni anélkül, hogy ne mondanánk valamit az egyes iskolák önállóságáról, az iskolaigazgatók kiválasztásáról, és hatalmáról, az egyes tanárok önállóságáról és hatalmáról. Csak, ha mindezeket tisztáztuk, akkor fogjuk látni, hogy mi is a valóságos joga ez egyes gyerekeknek, az egyes osztályoknak. ...”

„...a szerző leírja, sok más egyéb mellett, hogy ő és akkori iskolatársai egy radikális amerikai iskolában hogyan szavaztak a többségi elv szerint, hogy egy általánosan nem kedvelt gyerek kapjon egyet a pofájára. Ez nyilvánvalóan rettenetes eltorzítása a többségi elvnek, amit te soha nem engednél meg. Ami engem ezzel kapcsolatban gondolkodásra késztet, az a felismerés, hogy a fasizmus igazi szelleme Németországban akkoriban, és az, ami ma nálunk most alakul ki, a többségi elv ellenőrizetlenségére támaszkodik. Azt gondolom, hogy talán csak a legutolsó háborús periódus végének kivételével, még akár egy szabad választáson is, Hitler megtartotta volna egy hatalmas többségre támaszkodva, a hatalmat. A demokrácia nehéz problémája, hogy az egyéni szabadság, a kisebbségek jogai és a többségi elv egymással konfliktusban vannak. Amikor nálunk, a déli államokban meglincselünk vagy meggyilkolunk egy négert,

akkor az amerikaiak nagy többsége meg van győződve arról, hogy ez helyes tett volt, és azt is gondolják, hogy egy nap helyes lenne az összes feketétől megszabadulnunk.” (John Holt levele A. S. Neillnek)

Sok ezer helyről érkezett ember találkozott a HÍVATLANUL-ban! Más és más élettapasztalat, más és más iskolai karrier, más és más ideálok. Beszámolni csak a saját tapasztalataimról tudok. A beszámolót arra a kérdésre fókuszálnám, hogy mit is gondolok a gyermekjogok kérdéséről. A gyermekjogok kérdése nem más, mint annak kutatása, hogy mit szeretne a felnőtt társadalom a következő generációnak nyújtani, és mit vár el tőle.

Hohó, kérdezhetik sokan, ez túlzottan nagy téma, túlzottan nagy ugrás a jogoktól az egész életre váltani, maradjunk inkább a jogok felsorolásánál, és az egyes pontokon való elmélkedésnél. Ezt azonban nem támogatom, mert nem vezet sehova. Tudjuk, minden szép és jó le van írva, és valójában a szép szavak csupán szavak maradnak.

A jogokhoz tehát jobb utat kell találnunk, ha egyszer egy olyan világban akarunk élni, ahol ez a kettősség megszűnt. Ahol a jog csupán egy emberi megállapodás leírt formája, akik leírták, értik, megvitatták, vállalják és végrehajtják.

A jogokról értelmetlen beszélni a hatalom kérdései nélkül. A hatalomról, amely megmondja, hogy mit tehetsz és mit nem, ami kisebb vagy nagyobb játékteret ad egy-egy kisebb vagy nagyobb közösségnek.

Nem lehet beszélni a gyerekek jogairól, ha nem beszélünk a szülők jogairól és hatalmáról a gyerekeik felett, ha nem beszélünk az iskola hatalmáról a tanárok felett, stb. stb. Értelmetlen a gyermekjogokról beszélni anélkül, hogy ne mondanánk valamit az egyes iskolák önállóságáról, az iskolaigazgatók kiválasztásáról, és hatalmáról, az egyes tanárok önállóságáról és hatalmáról. Csak, ha mindezeket tisztáztuk, akkor fogjuk látni, hogy mi is a valóságos joga ez

egyes gyerekeknek, az egyes osztályoknak.

Azzal kezdtem, hogy mindenkinek egyéni története van, egyéni víziót hordoz. Igazán a magam víziójáról tudok beszámolni, amit a demokratikus iskolák képviselnek. Ezek az iskolák a gyerekeknek számos valódi jogot biztosítanak, nem azért, mert elolvasták azokat a törvénykönyveket, amelyek érvényben vannak, hanem azért, mert úgy tartják, hogy ezeknek a jogoknak a megadása a gyerekek érdekeit szolgálja. Hogy pontosabb legyek: számos jogot adnak ezek az iskolák a közösség minden tagjának. Gyerekeknek és tanárnak számos közös joga van, és az számos dologban eltérő. Nem is jó itt csupán jogról beszélni. Jobb, ha arról beszélünk, hogy milyen életlehetőségeket biztosítanak ezek az iskolák az iskola tagjainak.

A demokratikus iskolákban (az önelnevezés mindig csak rövid lehet) biztosítják a klasszikus szabadságjogokat: a szólás, a gyülekezés szabadságát, a lelkiismereti szabadságot, nem túrik a diszkriminációt faji, felekezeti, nemi stb. alapokon. Mindezt azonban egy rendszer keretein belül teszik, ami már nem csupán az egyéni jogokon alapul. Számosan mondják, hogy ezzel már el is hagyjuk a jogok kereteit, mert kollektív jogokról nem lehet beszélni. Szerintem szabad. A legfontosabb kollektív jog az önkormányzás joga, annak tartalma pedig az önkormányzat hatalma. Számos iskolában működik még mindig önkormányzat, de annak hatalma kicsi. A mai iskolákban, mint azt szellemesen Trencsényi László megjegyezte, diákszakszervezetek működnek, amelyek nem valódi önkormányzatok. Valódi önkormányzat az iskolai élet minden szereplőjét magába foglalja. Nem ad feltétlenül mindenkinek egyenlő jogokat, de mindezt világossá teszi, és az adott hatalmi keretben az önkormányzat, ha jól működik, élő rendszer, amely jobbá és szebbé tudja tenni tagjai életét. A jobb és szebb élethez tartozik, hogy az iskolában nem kell félni, hogy az iskolában a konfliktusokat nyilvánosan és jogszerűen rendezik, hogy az iskola minden tagjára vonatkoznak az önkormányzati megállapodások, hogy nincsenek titkos hatalmi

központok, hogy nincsenek titkon privilegizáltak stb. stb.

Visszatérve a nagyobb képhez. A gyermekjogok csak annak fényében érthetők meg, ha körülnézünk a világban és megnézzük, hogy hogyan jöhetnek létre egyáltalán iskolák. Hogy ez csupán az állami bürokrácia lehetősége, vagy a társadalom minden tagjának kézzelfogható joga van arra, hogy gyülekezési jogát egy iskola formájában is gyakorolja. Nem lesz a gyermekjogokból semmi, ha az előbbi nem teljesül. Nem szabad a nevelést kizárólag az állami bürokrácia kegyeire alapozni. Nem szabad hagyni, hogy az adófizetők pénzét egy erősen központosított monolit, agy mosó iskolarendszerre költsék csupán.

Nem az állami iskolarendszer léte ellen tiltakozom, hanem annak kizárólagossága ellen. Tudom, lehet nálunk iskolát alapítani. Persze lehet, de a feltételek nem igazságosak. A nem állami iskolák nem nagyon térhetnek el a többiektől. Holott ez lenne a biztosíték arra, hogy megmutathassák, hogy sokféle út van a nevelésben, a tanulásban, és ezért az emberi és gyermekjogokban.

Az iskolai hatalommegosztással lehessen kísérletezni. Ezt szögezte le az Agóra Oktatási Kerekasztal 2013 végén elfogadott záródokumentuma, amikor azt javasolta, hogy jöjjön létre

„egy, a demokratikus működés különböző formáival (pl. közös tanár-diák testületek, iskolagyűlések, közvetlen demokratikus működés) kísérletező innovatív, »tanulói részvétel plusz« iskolák – akár a résztvevők korától, szerepétől függetlenül egyenlő szavazati joggal való rendelkezést elismerő »önigazgatási modell« – létrehozásának és működtetésének segítésére, valamint tapasztalataik széles körű bemutatása és megvitatása szolgáló program”

Ezt fogalmazzák meg a demokratikus iskolák is. Ez utóbbiak a nemzetközi porondon fel tudnak mutatni jó tapasztalatokat,

melyeket érdemes tanulmányozni. Ahogy Illyés Gyula mondta:

Törvényt, de elevent, tehát,
hogy ne csapódjunk folyton össze,
hogy részlet-igazát
kiki illessze a közösbe,
úgy mégis: emberek maradjunk,
ne vályog-vályu sarává meredjünk;
atomok, atom magvakként kerengjünk;
helytálljunk, mégis szabadon szaladjunk.

A lét tegyen rendet, ne a halál!

Jogot tehát az árnyalatnak,
melyben a holnap rajza áll
s a kivételnek
mely holnapra talán szabály.

Kapcsolódó oldalak:

- írások a Summerhill Iskoláról
- Részvételi demokrácia és az iskola
- Fóti Péter: Poroszos-e a mai magyar iskolarendszer?
- Frank Smith: A tanulás és felejtés könyve - Tartalomjegyzék